

Politické debaty v oněch prvních poválečných letech měly morální náboj. Nezaměstnanost (největší problém ve Spojených státech, Velké Británii či Belgii), inflace (vůbec největší zdroj obav ve střední Evropě, kde inflace během předcházejících desetiletí devastovala soukromé úspory) a nízké ceny zemědělských komodit (tak nízké, že zemědělci v zoufalství opouštěli půdu a vrhali se do náručí extremistických stran) – to nebyly pouhé ekonomické problémy, ale něco, co všichni od kněží až po světské intelektuály považovali za zatěžkávací zkoušky morální soudržnosti společnosti.

V otázce role státu panovala tehdy nezvykle široká shoda. Od zastánců Nového údělu přes západoněmecké teoretiky „sociálně tržního hospodářství“, britské vládní Labouristické strany až po zastánce tzv. indikativního hospodářského plánování, které utvářelo veřejnou politiku ve Francii (a – až do komunistického převratu v roce 1948 – také v Československu) – všichni věřili státu. Zčásti tomu tak bylo proto, že téměř všichni se obávali důsledků možného návratu k hrůzám nedávné minulosti, a proto ochotně souhlasili s omezením svobody trhu ve jménu veřejného zájmu. Stejně jako svět měl být napříště regulován a chráněn řadou mezinárodních institucí a dohod od Organizace spojených národů až po Světovou banku, měly i funkční demokracie udržovat konsensus ohledně srovnatelných vnitrostátních opatření.

Již v roce 1940 napsal Evan Dubrin (britský labouristický agitátor), že si nedovede představit „sebenepatrnější změnu“ v současném vývoji směrem ke kolektivnímu vyjednávání, hospodářskému plánování, progresivnímu zdanění a státem financovaných sociálních služeb. O šestnáct let později mohl anglický labouristický politik Anthony Crosland s ještě větší jistotou napsat, že došlo k trvalému odklonu od „neochvějně víry v individualismus a soběstačnost k víře v kolektivní akci a participaci“. Mohl dokonce tvrdit, že „dogma ‚neviditelné

ruky‘ a víra, že soukromé zisky vedou zákonitě k veřejnému prospěchu, vzaly nadobro za své během velké hospodářské krize; dokonce i konzervativci a podnikatelé dnes schvalují princip kolektivní vlády zodpovědné za stav hospodářství“.¹⁴

Jakožto sociální demokraté nebyli Durban ani Crosland nezaújatými pozorovateli. To ale neznamená, že by se mýlili. Již v polovině padesátých let anglická politika dosáhla v otázkách týkajících se veřejné politiky takové míry mlčky přijímaného konsensu, že se mainstreamové politické debatě začalo přezdívat „butskellismus“ – tedy směs myšlenek R. A. Butlera – umírněného konzervativního ministra a Hugh Gaitskella – tehdejšího centristického vůdce labouristické opozice. Butskellismus byl celosvětovým fenoménem. Bez ohledu na neshody v jiných otázkách sdíleli francouzští gaullisté, křesťanští demokraté a socialisté společnou víru v aktivistický stát, hospodářské plánování a velkorysé veřejné investice. V podstatě totéž lze říct o konsensu, který převládal v utváření politiky ve Skandinávii, zemích Beneluxu, Rakousku a dokonce i v ideologicky rozpolcené Itálii.

V Německu sice sociální demokraté zůstali do roku 1959 věrni své marxistické rétorice (ne-li marxistickému politickému programu), ale přesto se jen málo odlišovali od křesťanských demokratů kancléře Konrada Adenauera. Vlastně to byl právě tento (z jejího hlediska) dusivý konsensus ve všem od vzdělávání přes zahraniční politiku, veřejně financovaná rekreační zařízení až po interpretaci problematické německé minulosti, co dohnalo mladší generaci německých radikálů k „mimoparlamentním“ aktivitám.

Dokonce i ve Spojených státech, kde byli po celá padesátá léta u moci republikáni a stárnoucí stoupenci Nového údělu se poprvé po dvou desetiletích ocitli v menšině, neměl přechod ke konzervativní administrativě – i přes závažné důsledky v oblastech zahraniční politiky a dokonce i svobody slova